

УДК 336.1+34

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.4.27>**П. П. Латковський**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права
Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЮРИДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ЇХ ПРАВОВА СУТНІСТЬ

У статті проаналізовано правову сутність юридичної діяльності як різновид правової діяльності, що здійснюється у сфері права з метою отримання правового результату, задоволення потреб та інтересів соціальних суб'єктів відповідно до вимог права. Серед всіх форм прояву соціальної діяльності юридична діяльність набула певних ознак, які дозволяють виділити її в окремий напрям діяльності. Звернено увагу на те, що у разі дослідження діяльності як сукупності дій та відповідних операцій (процедур), юридичну діяльність слід розглядати як діяльність, яка опосередкована правом; спрямована на задоволення потреб суспільного розвитку; її суб'єкти уповноважені на здійснення юридичних дій та операцій (на відміну, наприклад, від суб'єктів державної діяльності, якими, як правило, виступають державні органи); головною її метою є законність та обґрунтованість рішень (наявність правової мети); опосередкована правовідносинами, тож має офіційний і конструктивний характер.

Робиться висновок, якщо використовувати як науковий інструментарій категорію «юридична діяльність», виділяючи в її змісті два таких різновиди, як «власне юридичну» та «організаційно-юридичну», то організаційна (неправова) форма державної діяльності не є специфічною самостійною формою на відміну від правової. Будь-яка діяльність держави відбувається в правових рамках.

Встановлено, що поняттям «фінансова діяльність» охоплюється сьогодні фінансова діяльність держави, фінансова діяльність органів місцевого самоврядування (публічна фінансова діяльність) та фінансова діяльність суб'єктів господарювання, що функціонують на різних формах власності (приватна фінансова діяльність).

Публічна фінансова діяльність становить заснований на нормах права процес управління фондами коштів, необхідними для виконання функцій державних органів, органів місцевого самоврядування та інших публічних утворень. Фінанси підприємств, які складають основу децентралізованих фінансів, підпадають до сфери впливу фінансово-правових норм у разі імперативних обов'язків, пов'язаних з публічними фондами коштів.

Ключові слова: юридична діяльність, фінансова діяльність, публічна фінансова діяльність, правові форми публічної фінансової діяльності, неправові форми публічної фінансової діяльності.

Постановка проблеми. Сучасна українська держава розвивається відповідно до конституційно закріплених засад суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави. Стрімкий розвиток сучасного суспільства, його глобалізаційних та інтеграційних процесів, зумовлюють необхідність розгляду сучасних правових тенденцій, що зумовлені прогресивним розвитком суспільних відносин та характеризуються необхідністю перегляду та удосконалення багатьох положень юридичної науки. Наразі в науковій літературі вислов-

люються різні точки зору на визначення усталених понять юридичної діяльності, особливостей фінансової діяльності, що викликає необхідність їх дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань фінансової діяльності та юридичної діяльності, їх поняття, правова сутність та особливості присвячена величезна кількість праць, серед авторів яких: Воронова Л.К., Алісов Є.О., Дмитрик О.О., Головашевич О.О., Касьяненко Л.М., Ковальчук А.Т., Кучерявенко М.П., Лукашев О.А., Макух О.В.,

Манько Д.Г., Музика-Стефанчук О.А., Ніщимна С.О., Оборотов Ю.М., Очкурєнко С.В., Пришва Н.Ю., Савченко Л.А., Якимчук Н.Я. та ін. Однак, незважаючи на великий масив теоретичних досліджень таких питань, вони залишаються актуальними, що пояснюється як невинним розвитком науки і техніки, здобутки яких можуть бути поставлені на службу державному управлінню, так і змінами у правовому регулюванні таких видів діяльності.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретичних положень відповідних наукових напрацювань визначити правову сутність фінансової діяльності та юридичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Юридична діяльність, як один із різновидів соціальної діяльності та невід'ємних факторів існування правової держави, охоплює різні сфери суспільних відносин. З'явилась юридична діяльність у суспільстві не випадково. Її виникнення, розвиток та функціонування обумовлені всіма процесами, що відбуваються в суспільстві і, в першу чергу, його економічною та політичною системами.

Юридичну діяльність розглядають як різновид правової діяльності, яка здійснюється індивідуальними та колективними суб'єктами права з метою отримання правового результату, задоволення законних потреб та інтересів суб'єктів у відповідності до вимог права [5, С. 67]. Враховуючи численність підходів до розуміння юридичної діяльності як правового явища в контексті поставлених дослідницьких завдань, автори розглядають питання зумовленості юридичної діяльності правом. Так, Манько Д.Г. пропонує додатково виділяти такі ознаки юридичної діяльності як: відповідність юридичним технологіям; процедурно-процесуальну форму здійснення юридичної діяльності; публічний та приватний рівні здійснення юридичної діяльності; спеціалізоване матеріально-технічне забезпечення здійснення юридичної діяльності [5, С.72]. У своєму дослідженні вчений зазначає, що слід враховувати, що поняття юридичної діяльності, увага до якого значно зросла останнім часом, має багато позицій розуміння, як відносно її природи, так і її видів, що значно ускладнює вироблення уніфікованого підходу до визначення юридичної діяльності та встановлення її місця в українській правовій системі. В багатьох дослідженнях автори ототожнюють юридичну діяльність з правовою поведінкою, юридичною практикою (її розглядають як правотворчу, правоохоронну і правореалізаційну діяльність

суб'єктів права та сукупність напрацьованого ними практичного досвіду, включаючи результати діяльності державних органів. В Україні основними напрямками юридичної практики є: юридична практична діяльність; узагальнення стану забезпечення законності та правопорядку в процесі правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності; узагальнення результатів судової діяльності; узагальнення юридичної діяльності органів законодавчої та виконавчої влади та Конституційного Суду України) [9, С. 474], активністю, правовими формами діяльності держави, юридичним процесом, правовідносинами й іншими суміжними явищами.

Взагалі, розглядаючи діяльність як сукупність дій та відповідних операцій (процедур), слід зазначити, що юридична діяльність – це діяльність, яка, по-перше, опосередкована правом; по-друге, спрямована на задоволення потреб суспільного розвитку; її суб'єкти уповноважені на здійснення юридичних дій та операцій (на відміну, наприклад, від суб'єктів державної діяльності, якими, як правило, виступають державні органи); головною її метою є законність та обґрунтованість рішень (наявність правової мети); опосередкована правовідносинами, тож має офіційний і конструктивний характер.

В науці фінансового права, як правило, вивчається фінансова діяльність. Поняття «фінансова діяльність держави», яке було введено у науковий обіг у 1952 році, охоплювало два види дій: мобілізацію фінансових ресурсів та їх розподіл. Пізніше вченими було запропоновано поняттям «фінансова діяльність держави» позначати три види дій, пов'язаних із державними грошовими фондами: збирання, розподіл, використання. Саме ця точка зору стала панівною в юридичній літературі, присвяченою науково-методологічним аспектам дослідження вищевказаного поняття.

Сьогодні поняттям «фінансова діяльність» охоплюється фінансова діяльність держави, фінансова діяльність органів місцевого самоврядування (публічна фінансова діяльність) та фінансова діяльність суб'єктів господарювання, що функціонують на різних формах власності (приватна фінансова діяльність). Фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування – це дії їх органів, спрямовані на реалізацію фінансової політики держави в процесі розподілу та перерозподілу суспільного продукту, у тому числі, частини національного доходу суспільства, шляхом створення, розподілу (перерозподілу) та використання центра-

лізованих та децентралізованих фондів коштів, необхідних для фінансового забезпечення виконання їхніх завдань та функцій. Фінансова діяльність господарюючих суб'єктів виявляється у діях відповідних суб'єктів, спрямованих на створення та використання різних фондів коштів, необхідність яких зумовлена наявністю товарно-грошових відносин у суспільстві і за відсутності яких немислимо здійснення господарської чи якогось іншого виду діяльності.

Тож, розглядаючи фінансову діяльність держави та органів місцевого самоврядування, відмітимо, що вони є найважливішими видами фінансової діяльності, але не єдиними, так як правовому регулюванню підлягає фінансова діяльність всіх суб'єктів господарювання (зокрема, і дії громадян). Таким чином, підкреслюючи провідну роль публічної фінансової діяльності, вченими зазначається, що не всі такі відносини підпорядковані державно-владній організації [6, С. 44].

Публічна фінансова діяльність здійснюється у різних формах, як у правових, так і в неправових. Правові форми виражаються у прийнятті різних нормативно-правових актів органами держави та органами місцевого самоврядування в межах своєї компетенції, а також видання фінансово-планових та індивідуальних актів.

Неправові форми публічної фінансової діяльності – це, як правило, різні дії, які юридичного значення не мають, але сприяють прийняттю таких актів або застосуванню правових норм. Це і проведення нарад, засідань, роз'яснення фінансового законодавства тощо. Як у правовій, і у неправовій формі можуть здійснюватися організаційні дії зі створення, розподілу (перерозподілу) і використання фондів коштів.

Зазвичай правові форми діяльності держави порівнюються з фактичною діяльністю держави, яка не тягне за собою певних правових наслідків. Дійсно, хоча правотворчість, правозастосування та інші види юридичної діяльності пов'язані з фактичним вирішенням специфічних, відносно самостійних завдань, що мають загальнодержавне значення, проте кожна з них регламентується різними за своєю специфікою блоками матеріальних та процесуальних норм і завершується різними правовими наслідками. Поза цими видами юридичної діяльності будь-яка інша діяльність держави, яка закінчується фактичним проведенням у життя поточних та інших законів у всіх сферах суспільного життя суспільства, не може претендувати на сучасну юридичну форму, хоча вона у вирішальних

рисах і ґрунтується на діючому праві. Організаційна діяльність, яка не вимагає повного юридичного оформлення, не пов'язана зі вчиненням юридично обов'язкових актів. Зумовлено це тим, що держава не в змозі враховувати у всіх деталях постійні зміни в суспільстві, яке динамічно розвивається, закріпити їх у системі права. Разом із тим, не всі вони вимагають скрупульозної юридичної регламентації.

Однак, це не означає що організаційна діяльність зовсім не регулюється правом. Вона здійснюється в рамках чинного законодавства та в межах компетенції того чи іншого органу. Однак правом тут регламентується лише загальна процедура вчинення дій.

Вчені підкреслюють, що юридично важливі рішення можуть прийматися не лише у процесі реалізації державою правотворчої функції, тобто при прийнятті відповідних нормативно-правових актів, а також і при прийнятті індивідуальних правових актів, важливість яких є не меншою [4, С. 11].

Про те, що зараз політика тісної співпраці держави з приватним фінансовим капіталом є найбільш затребуваною ринковими умовами і найбільш адекватною сучасним потребам, не викликає жодних сумнівів, про що і зазначають науковці у своїх працях. Саме в процесі злиття державних фінансів із фінансовим капіталом приватні фінанси набувають публічного характеру і підпадають під режим фінансово-правового впливу, стверджує А.Т. Ковальчук. І, як зазначає автор, ця ринкова очевидність зумовлює факт, коли сфера фінансового права збігається з масштабом фінансової діяльності [2, С. 89]. Про неточність вказівок на регулювання фінансовим правом фінансової діяльності держави наголошує С.В. Очкуренко, зауважуючи, що норми фінансового права регулюють основні відносини, що виникають у процесі публічної фінансової діяльності, а не саму діяльність [7, С. 149].

Л.К. Воронова вказує, що під впливом фінансово-правових норм знаходяться і фінансові відносини господарюючих суб'єктів (комерційних і некомерційних підприємств), відносини, які виникають на ринку фінансових послуг, при формуванні і подальшому використанні недержавних пенсійних фондів, приватних господарств. Вчена зауважує, що Основний Закон поставив за мету розбудувати Україну як державу соціальну і правову, яка повинна забезпечувати фінансові інтереси (держави і муніципальних утворень) і враховувати корпоративні і приватні [1, С. 939].

Фінансово-правові відносини є виключно важливими для життєдіяльності всієї держави. Сучасний розвиток будь-якої країни неможливий не лише без адекватного правового механізму, а й без необхідного фінансового забезпечення [3, С. 464]. Фінансові правовідносини є юридичною формою вираження й закріплення публічних фінансових відносин, що можуть існувати лише в правовій формі. Поза правовідносинами публічна фінансова діяльність неможлива, адже лише за закріплення і взаємозалежних юридичних прав і обов'язків суб'єктів, реалізація яких забезпечується можливістю державного примусу, можуть бути створені відповідні публічні грошові фонди, а також проведені розподіл і належне використання фінансових ресурсів відповідно до намічених цілей, планів і програм [8, С. 16-17].

Висновки. Якщо розглядати діяльність як сукупність дій та відповідних операцій (процедур), то юридична діяльність – це діяльність, яка, по-перше, опосередкована правом; по-друге, вона спрямована на задоволення потреб суспільного розвитку; її суб'єкти уповноважені на здійснення юридичних дій та операцій (на відміну, наприклад, від суб'єктів державної діяльності, якими, як правило, виступають державні органи); головною її метою є законність та обґрунтованість рішень (наявність правової мети); опосередкована правовідносинами, тож має офіційний і конструктивний характер.

Використання термінів «правові форми» та «неправові (організаційні) форми» діяльності держави вимагає додаткових роз'яснень. І в першу чергу тому, що правотворчість може здійснюватися як державними органами, так і народом чи органами місцевого самоврядування, а по-друге тому, що організаційні заходи багато в чому впливають на правову реальність і, зрештою, юридично опосередковані.

Тож, якщо використовувати як науковий інструментарій категорію «юридична діяльність», виділяючи в її змісті два таких різновиди, як «власне юридичну» та «організаційно-юри-

дичну», зазначимо, що в юридичній літературі організаційна (неправова) форма державної діяльності не є специфічною самостійною формою на відміну від правової. Будь-яка діяльність держави відбувається в правових рамках, і внаслідок цього немає необхідності обґрунтовувати неправову форму державної діяльності.

Публічна фінансова діяльність становить заснований на нормах права процес управління фондами коштів, необхідними для виконання функцій державних органів, органів місцевого самоврядування та інших публічних утворень. Фінанси підприємств, які складають основу децентралізованих фінансів, підпадають до сфери впливу фінансово-правових норм у разі імперативних обов'язків, пов'язаних з публічними фондами коштів.

Список використаних джерел:

1. Воронова Л.К. Вибрані праці. Х. : Право, 2016. 952 с.
2. Ковальчук А.Т. Місце і роль фінансово-правової науки в ринкових системах. *Публічне право*. № 4(8). 2012. С. 84-91.
3. Латковська Т.А. Розвиток фінансово-правових відносин у сучасних умовах. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса: Юридична література, 2010. Вип.53. С. 464-469.
4. Макух О.В. Фінансові правовідносини: теорія, сучасний стан і тенденції розвитку : монографія. Харків : Право, 2016. 304 с.
5. Манько Д.Г. Юридичні технології та алгоритми формалізації права у вимірі юридичної діяльності : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 320 с.
6. Орлюк О.П. Фінансове право. Академічний курс : підручник. К.: Юрінком Інтер, 2010. 808 с.
7. Очкуренко С.В. Місце фінансового права в системі права України: проблеми теорії і практики : монографія. Київ : Гельветика, 2017. 460 с.
8. Фінансове право : підручник / О.О. Дмитрик, Є.О. Алісов, Д.А. Кобильнік та ін. ; за ред. О.О. Дмитрик. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 466 с.
9. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю.С. Шемшученко та ін. К.: «Укр.енцикл.», 1998. Т. 6: Т-Я. 2004. 768 с.

Latkovsky P. P. Financial activity and legal activity: their legal essence

The article analyzes the legal essence of legal activity as a type of legal activity carried out in the field of law with the aim of obtaining a legal result, meeting the needs and interests of social subjects in accordance with the requirements of the law. Among all forms of manifestation of social activity, legal activity has acquired certain characteristics that allow it to be distinguished as a separate activity. Attention is drawn to the fact that in the case of research of activity as a set of actions and corresponding operations (procedures), legal activity should be considered as an activity mediated by law; aimed at meeting the needs of social development; its subjects are authorized to carry out legal actions and operations (unlike, for example, subjects of state activity, which, as a rule,

act as state bodies); its main purpose is the legality and justification of decisions (the existence of a legal purpose); mediated by legal relations, so it has an official and constructive character.

It is concluded that if the category “legal activity” is used as a scientific toolbox, distinguishing in its content two such varieties, such as “properly legal” and “organizational-legal”, then the organizational (non-legal) form of state activity is not a specific independent form, unlike legal. Any activity of the state takes place within the legal framework.

It was established that the concept of “financial activity” covers today the financial activity of the state, the financial activity of local self-government bodies (public financial activity) and the financial activity of economic entities operating on different forms of ownership (private financial activity).

Public financial activity is a legal process of managing funds necessary to perform the functions of state bodies, local self-government bodies and other public entities. The finances of enterprises, which form the basis of decentralized finance, fall under the influence of financial and legal norms in the case of imperative obligations related to public funds of funds.

Key words: *legal activity, financial activity, public financial activity, legal forms of public financial activity, non-legal forms of public financial activity.*